

Ādas veidojumu ābece

Dr. Raimonds Karls

 LIETIŠKĀS
INFORMĀCIJAS
DIENESTS

I Z D E V N I E C Ī B A

Rīga 2010

UDK 616.5

Ka 602

Raimonds Karls
Ādas veidojumu ābece

© Raimonds Karls, 2010

© SIA «Lietišķās informācijas dienests», 2010

Vāka foto © Rafa Irusta – Fotolia.com

Izdevumā izmantoti attēli © Raimonds Karls

Literārā redaktore: Agrita Grīnvalde

Maketētājs: Artūrs Maurāns

Vāka dizains: Artūrs Maurāns

Grāmatu nodaļas vadītāja: Rita Baroniņa-Maurāna

Izdevuma mērķis ir radīt lasītājā izpratni par izdevumā aplūkoto tēmu, tās cēloņiem un kopsakarībām, bet saturs nevar un nedrīkst tikt izmantots, lai lasītājs pats sev noteiktu diagnozi vai uzsāktu ārstēšanu. Izdevums nevar aizstāt profesionāla speciālista, ārsta, izmeklējumus, diagnozes un ārstniecības kursa noteikšanu!

Visas tiesības aizsargātas. Aizliegts jebkādu grāmatas daļu reproducēt jebkādā formā un veidā bez rakstiskas autortiesību turētāja atļaujas.

Iespiests tipogrāfijā SIA «Informatīvā biznesa centrs»

Izdevējs: SIA «Lietišķās informācijas dienests»

Adrese: Graudu ielā 68, Rīgā, LV-1058

Tālrunis 67606110

Fakss 67606120

www.lid.lv

ISBN 978-9984-826-94-3

Saturs

IEVADS	6
ĀDAS UZBŪVE	9
ĀDAS VĒŽA IZCELSME	12
ĀDAS JAUNVEIDOJUMI	14
ĀDAS IZMEKLĒŠANA	22
DZIMUMZĪMES	33
SEBOREJISKĀS KĀRPAS	42
VĪRUSU KĀRPAS	45
AKTĪNISKĀS KERATOZES	47
KERATOAKANTOMAS	49
PLAKANŠŪNU VĒZIS	50
MELANOMA	52
BAZALIOMA	56
CITI ĀDAS VEIDOJUMI	59
ĀDAS VEIDOJUMU ĀRSTĒŠANAS METODES	63
ĀDAS VĒŽA RISKĀ FAKTORI	70
CITAS PROBLĒMAS	75
SKAIDROJOŠĀ VĀRDNĪCA	77
PAR AUTORU	78

Ievads

Cilvēka āda ir salīdzināma ar ģeogrāfisku karti, pa kuru iespējams ceļot un arī atklāt daudz interesanta. Profesionāļu acīs āda ir ne vien iekšējās vides spogulis, bet ļoti lielā mērā arī noteicējs tam, kas sagaida cilvēku nākotnē – kādas ir izredzes, kādas ir perspektīvas. Jo ne velti katrs domā par to, kādas ir viņa attiecības ar sauli, kas uz viņa ādas ir un kas nav – kas tas par sarkanu, brūnu, melnu vai pat zilu plankumiņu, vai un ar ko tas ir bīstams?

Ar katru gadu ārsta, it īpaši dermatologa, kabinetā ierodas arvien vairāk un vairāk pacientu, kam veicama ādas jaunveidojumu diagnostika, kaut arī ar šo jautājumu cilvēki bieži vien vēršas ne vien pie dermatologa, bet arī pie ģimenes ārsta vai arī pie citu specialitāšu ārstiem. Tas, protams, ir saistīts ar to, ka cilvēks ir lasījis, dzirdējis par ādas jaunveidojumiem, par ādas vēzi, bet lielā mērā mūsu sabiedrībā tomēr valda neziņa par to, kas tas tāds ir un kā tas attīstās.

Ādas vēzis ir svarīga diagnoze ārstiem – gan vispārējās prakses, gan speciālistiem. Arī sabiedrībai un katram iedzīvotājam, jo ādas vēzis sastopams arvien biežāk, taču ir novēršams un ārstējams.

Pastāv trīs galvenās ādas vēža formas: ļaundabīgā melanoma un divas formas, ko sauc par ne-melanomas ādas vēža formām: bazālo šūnu karcinoma (bazalioma) un plakano šūnu karcinoma. Pasaules statistika liecina, ka pirms aptuveni 30 gadiem ādas vēža gadījumu skaits bija aptuveni otrā desmita galā starp visām ļaundabīgajām saslimšanām.

Tagad ziemēl ādas vēzis stabili ierindojas pirmajā trijniekā, bet atsevišķās valstīs un pat kontinentos – pirmajā vietā. Teorētiski ādas vēža gadījumu skaitu iespējams samazināt, mācot iedzīvotājus, kā nekaitīgi pavadīt brīvo laiku saulē, lietot apģērbu, saules aizsarglīdzekļus (primārā aizsardzība), bet šī mērķa sasniegšanai varētu būt nepieciešama vesela paaudze.

Un vēl viens apsvēruma svarīgumam – tikai agrīna slimības atpazīšana, adekvāta un pareiza ārstēšana spēj glābt cilvēka dzīvību!

Ādas uzbūve

Iesākumā nepieciešams pievērst uzmanību ādas uzbūvei. Āda ir lielākais cilvēka orgāns – tās laukums pieaugušam cilvēkam sasniedz 2,5 m². Āda ir dzīvībai svarīgs orgāns, jo, piemēram, ādas termisks bojājums, kas aptver vairāk nekā 50% laukuma virsmas, bieži nav savienojams ar dzīvību. Tā kā āda ir lielākais orgāns, tai ir arī ļoti svarīgas funkcijas – āda ir viens no pieciem maņu orgāniem, tā nodrošina ķermeņa aizsardzību pret vīrusiem, baktērijām, sēnītēm, starojumu, piedalās siltuma regulācijā (svišana), ūdens apmaiņā, D vitamīna sintēzē.

EPIDERMA

Ādas virsējais slānis, kas veidots no divu veidu šūnām:

- 1) melanocītiem, kas ultravioleto (mākslīgo un dabisko) staru ietekmē spēj sintezēt pigmentu melanīnu, un
- 2) keratinocītiem, kas veido ādas pamatmasu.

Šūnas intensīvi dalās. Lai šūna veiktu ceļu no dalīšanās līdz nolobīšanās (deskvamācijas) brīdim, nepieciešamas vidēji

28–32 dienas. Epidermā nav asinsvadu un nervu galu.

Uzturvielas bazālās šūnas saņem pirms dalīšanās, vēlāk

šūnām papildu vielas netiek piegādātas. Visas epidermas

šūnas veidojas no tā saucamā bazālā slāņa, kur visas šūnas

saistītas ar bazālo membrānu. Virzoties uz augšu no bazālā

slāņa, šūnas nonāk dzeloņainajā slānī – šūnām veidojas sīki

dzelonīši, ar kuriem tās savstarpēji saistītas. Nonākot

nākamajā slānī, šūnās parādās pārragošanās pazīmes,

veidojas keratīns. Tad šūnas, piepildoties ar keratīnu,

izveido spīdīgo slāni un vēlāk raga slāni. Raga kārtā šūnām